

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในประเทศไทย มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงาม ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมากและกระจายตัวอยู่ทุกภูมิภาค กล่าวคือ มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ถึง 762 แห่ง จำแนกเป็นชายหาด 50 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 342 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม 306 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวประเภทเมือง 64 แห่ง (อุษาลักษณ์ โรจนเวทย์, 2533) ในส่วนของสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทที่พักแรมนั้น ในปี พ.ศ. 2537 มีโรงแรมทั่วประเทศกว่า 4,000 แห่ง มีห้องพักประมาณ 233,000 ห้อง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538) นอกจากนี้ การคมนาคมติดต่อสื่อสารและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นไปอย่างสะดวกพอสมควร จึงนับได้ว่า ประเทศไทยมีโครงสร้างพื้นฐานที่อำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวภายในประเทศที่ความสมบูรณ์สามารถรองรับการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้ค่อนข้างดี (เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ, 2538)

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยได้เจริญรุดหน้าและเติบโตอย่างรวดเร็ว สร้างผลกำไรให้กับประเทศไทยในแต่ละปีเป็นมูลค่ามหาศาล เกิดผลประโยชน์ได้ดีต่อเศรษฐกิจของไทย แต่ในขณะเดียวกัน การเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็ได้สร้างผลเสียในเรื่องของสภาพแวดล้อม เกิดความเสื่อมโทรมในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ อันเนื่องมาจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาพักอย่างมากมาย การขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบในคุณค่าของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในหมู่นักท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างโรงแรมที่พักในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วอีกด้วย

หากเรามองย้อนกลับไปสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ผ่านมาทั้งหมด จะพบว่า แนวนโยบายที่วางไว้ไม่สามารถปฏิบัติจริงเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายได้ทั้งหมด มีลักษณะเป็นนามธรรมและขาดความชัดเจน ยกตัวอย่าง จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 กำหนดให้มีการจำแนกเขตป่า โดยให้จำแนกป่าชุมชน ป่าอนุรักษ์และป่าเศรษฐกิจ แต่จนถึงทุกวันนี้ การจำแนกป่าก็ยังไม่สำเร็จ กฎหมายป่าชุมชนก็ยังไม่เข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภา ยังคงถกเถียงหาข้อสรุปกันไม่ได้ว่า จะให้กฎหมายป่าชุมชนจะมีเนื้อหาสาระอย่างไรตามแนวคิดของภาคราชการหรือองค์กรพัฒนาเอกชน (กิตติเดช สุตรสุคนธ์, 2539)

แต่ในปัจจุบัน สภาพความเป็นจริงที่พบในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มักเป็นการสวนทางกันระหว่างกระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติกับกระแสการพัฒนาอยู่เสมอ จึงได้เกิดรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อขจัดปัญหาที่เกิดขึ้น เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ecotourism)” ซึ่งกำลังเป็นที่สนใจอย่างยิ่งในนานาประเทศทั่วโลก เนื่องจากการสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างกระแสอนุรักษ์และกระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ถือเป็นแนวทางหรือวิถีทางหนึ่งที่สามารถก่อประโยชน์สูงสุดในด้านเศรษฐกิจและยังสามารถควบคุมผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้นกับสังคมและสิ่งแวดล้อมไว้ให้ได้มากที่สุด เป็นส่วนผลักดันและสนับสนุนให้ก้าวไปสู่เป้าหมายสำคัญ ที่เรียกว่า “การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism development)” อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการทางเศรษฐกิจกับความจำเป็นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อใช้งานในอนาคต แม้ในความเป็นจริง จะไม่มีสิ่งใดที่ยั่งยืนได้ แต่สิ่งที่จะทำได้ คือ การรักษาสภาพนั้นๆ ให้คงอยู่นานที่สุดเท่าที่จะทำได้

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ถือเป็นนวัตกรรม (innovation) หรือสิ่งใหม่ในระบบความคิดของคนไทยในเรื่องของการท่องเที่ยว ในส่วนของการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไปสู่ประชาชนจึงจำเป็นต้องเริ่มจากกลุ่มบุคคลที่มีส่วนในการวางแผน การสร้างนโยบาย และจัดสรรวิถีทางการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้ไปสู่ประชาชนอย่างถูกต้องตามหลักการ ดังนั้น จึงต้องเกิดความรู้ที่ถูกต้อง และทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในกลุ่มบุคคลต่อไปนี้

1. ผู้บริหารในภาครัฐบาลและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
2. ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่
3. ผู้ประกอบการในธุรกิจท่องเที่ยว
4. ชาวบ้านในพื้นที่

จุดเริ่มต้นของการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นมาจากผู้บริหารในส่วนกลางและผู้บริหารในส่วนจังหวัดที่มีส่วนในการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไปสู่ทุกองค์การและประชาชน ผู้บริหารเหล่านี้เป็น “ผู้นำความคิด (Opinion leader)” ในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการมีส่วนร่วมของผู้บริหารนี้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร จึงทำให้พบว่าความเป็นไปได้ของความสำเร็จในการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะอยู่ที่บริหารที่มีส่วนในการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นหลักสำคัญ เนื่องจากผู้บริหารจะมีส่วนในการร่างนโยบาย ตัดสิน

หรืออนุมัตินโยบายและแผนงานต่าง ๆ จนกระทั่งถึงการเลือกรูปแบบการใช้สื่อและวิธีการเผยแพร่ ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องมีความรู้ที่ถูกต้องและทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อสามารถนำไปใช้ในบทบาทการเผยแพร่แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามแนวทางเป้าหมายที่วางไว้

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จึงมุ่งศึกษาความรู้ ทัศนคติและการมีส่วนร่วมของผู้บริหารในการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อันจะมีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในประเทศไทย รวมถึงความเป็นไปได้ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable tourism development) ขึ้นในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของผู้บริหารที่สัมพันธ์กับทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้บริหาร
2. เพื่อศึกษาทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้บริหารที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้บริหาร
3. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้บริหารในการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สัมพันธ์กับทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้บริหาร

สมมติฐานของการวิจัย

1. ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้บริหาร มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้บริหาร
2. ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้บริหาร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้บริหาร
3. ทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้บริหาร

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะผู้บริหารในส่วนกรุงเทพฯ และส่วนจังหวัดที่มีส่วนในการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ในส่วนกรุงเทพฯ จะศึกษาเฉพาะคณะกรรมการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในประเทศไทย ซึ่งเป็นผู้บริหารที่ทำงานในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จำนวน 21 คน

ในส่วนจังหวัด จะศึกษาเฉพาะผู้บริหารที่มีส่วนร่วมในการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตามที่ตั้งของสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยทั้งหมด 22 จังหวัด โดยศึกษาจังหวัด 12 คน รวม 264 คน

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้ ความรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างกระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจและกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) หมายถึง ความพยายามที่จะดำเนินการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุด โดยพิจารณาได้จากองค์ประกอบหลัก 4 ประการ คือ

1. ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการการท่องเที่ยว
3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
4. ต้องขึ้นาตามความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้นๆ

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานในระดับของการวางแผนและการปฏิบัติทั้งในส่วนกรุงเทพฯ และส่วนจังหวัดที่มีส่วนในการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยแบ่งเป็นผู้บริหารระดับสูง ได้แก่

- คณะกรรมการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในประเทศไทย

- ผู้ว่าราชการจังหวัด
 - หัวหน้าสำนักงานจังหวัด
 - ประธานหอการค้าจังหวัด
 - ป่าไม้จังหวัด
 - ผู้อำนวยการส่วนอุทยานแห่งชาติของจังหวัด
 - ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวของจังหวัด
- และผู้บริหารระดับกลาง ได้แก่
- เจ้าหน้าที่สำนักงานป่าไม้จังหวัด
 - เจ้าหน้าที่สวนอุทยานแห่งชาติของจังหวัด
 - เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวของจังหวัด

ทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง ความคิดเห็นหรือแนวโน้มในการประเมินค่าทั้งในระดับเชิงบวกระดับเป็นกลางและระดับเชิงลบที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้บริหาร

การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การเกี่ยวข้องและหน้าที่รับผิดชอบของผู้บริหารในด้านต่าง ๆ ของกระบวนการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

1. ทำให้เกิดการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มากขึ้นและสร้างทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้บริหารให้มีแนวโน้มเชิงบวก อันเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้กระบวนการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้บริหารไปสู่เป้าหมายสูงสุดได้
2. สามารถนำผลการวิจัยที่ได้ไปปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดความสมดุลในกระบวนการทำงานของผู้บริหารระดับสูงและผู้บริหารระดับต้น ทำให้เกิดประสิทธิภาพในกระบวนการทำงานของผู้บริหารในการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
3. ทำให้พบประเด็นที่ควรส่งเสริมหรือปรับปรุงให้ดีขึ้นในการทำงานของผู้บริหารที่มีส่วนในการเผยแพร่แนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อันจะทำให้เกิดความคล่องตัวและความชัดเจนในกระบวนการทำงานของผู้บริหารที่จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้